

ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับจิตอาสา

รศ.ดร.อินฉา ศิริวรรณ

อาจารย์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ร.๑๐
ทรงสืบสาน
พระราชปณิธาน
“พ่อภูมิพล”
ก่อกำเนิดพลัง
จิตอาสา
“เราทำดี ด้วยหัวใจ”

เราทำความ ดี ด้วยหัวใจ
หน่วยพระราชทาน และ ประชาชนจิตอาสา

If you focus on the hurt, You will continue to suffer. If you focus on the lesson You will continue to grow.

สังคมไทยในอดีตเป็นสังคมที่มีวิถีชีวิตความผูกพันกันในระบบเครือญาติอย่างใกล้ชิด มีความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย รักความสงบอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์และรู้จักช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน

มีความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณและญาติผู้ใหญ่มีศาสนา ประเพณีและวัฒนธรรมที่ดั่งงามเป็นหลักในการดำเนินชีวิต ความเสื่อมทางด้านศีลธรรมจึงเกิดขึ้นอย่างแพร่หลาย ส่งผลกระทบต่อสังคมไทยเป็นอย่างยิ่งก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมามากมาย และนับวันปัญหาดังกล่าวยิ่งมีความรุนแรงมากขึ้น สิ่งหนึ่งที่จะช่วยทำให้สังคมไทยมีความสุขและมีสันติสุข คือ คนไทยทุกคนต้องปฏิบัติตนเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย โดยจะต้องยึดมั่นในหลักศีลธรรมและคุณธรรมของศาสนามีหลักการทางประชาธิปไตยในการดำรงชีวิต ปฏิบัติตนตามกฎหมายดำรงตนเป็นประโยชน์ต่อสังคม ซึ่งการสร้างความเป็นพลเมืองไม่ได้เฉพาะแต่การทำให้ประชาชนรู้ถึงสิทธิและหน้าที่ที่ตนเองมีเท่านั้น แต่ต้องหันมาสนใจที่จะสร้างให้พลเมืองเกิดตระหนักถึงความรับผิดชอบต่อส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว และอยู่ร่วมกันอย่างสันติภาพ สันติสุขมีอิสระที่กระทำใด ๆ ภายใต้อขอบเขตกฎหมายโดยไม่ล่วงละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น การปกครองในระบอบประชาธิปไตยจะประสบความสำเร็จได้นั้น จำเป็นจะต้องสร้าง “พลเมือง” ที่สามารถปกครองตนเองได้ซึ่งทุกสังคมทุกประเทศต้องการเหมือนกัน และหากสังคมไทยมีประชาชนที่เป็นพลเมืองและเข้าใจในระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริงก็จะทำให้ประเทศพัฒนาก้าวหน้า และมีความมั่นคงอย่างยั่งยืน^๑

ความเป็นมา

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้หน่วยราชการในพระองค์ ๙๐๔ ร่วมกันจัดโครงการจิตอาสาพระราชทานตามแนวพระราชดำริเพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติ และแสดงความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ ของพระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตรและสมเด็จพระบรมราชชนนีพันปีหลวง ที่ทรงประกอบพระราชกรณียกิจนานัปการ เพื่อประโยชน์สุขของประชาชน ทั้งนี้ เพื่อให้ประชาชนมีความสมัครสมานสามัคคี มีความสุข และประเทศชาติมีความมั่นคงอย่างยั่งยืน โดยมีหน่วยราชการในพระองค์ ๙๐๔ เป็นผู้กำกับดูแลการปฏิบัติงานร่วมกับ หน่วยงาน ภายนอกทั้งภาครัฐและเอกชน และให้จัดตั้งศูนย์อำนวยการใหญ่โครงการจิตอาสาพระราชทานตามแนวพระราชดำริ มีหน้าที่ควบคุม อำนวยการและประสานการปฏิบัติ เพื่อให้การจัดกิจกรรมจิตอาสาพระราชทานตามแนวพระราชดำริ เป็นไปอย่างต่อเนื่องถูกต้องตามพระราชโองบาย และสมพระเกียรติ

พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณฯ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งโครงการจิตอาสาพระราชทานขึ้น เพื่อเป็นการรวมความสมัครสมาน

^๑ ศูนย์ศึกษาพุทธศาสตร์, จิตอาสากับการพัฒนาประเทศสู่ความมั่นคงอย่างยั่งยืน, (สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ, ๒๕๖๒), หน้า ๒๗.

สามัคคีของคนไทยทุกคนในการทำกิจกรรมสาธารณประโยชน์เพื่อพัฒนาพื้นที่ในชุมชนต่าง ๆ ให้มีความเจริญเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนอย่างถาวรโดยมีศูนย์อำนวยการใหญ่โครงการจิตอาสาพระราชทานตามแนวพระราชดำริ (ศอญ.) เป็นผู้ควบคุม กำกับ ดูแล และให้ผู้ว่าราชการจังหวัดในแต่ละจังหวัดเป็นผู้ให้การสนับสนุน และรวมการปฏิบัติของทุกภาคส่วนในกิจกรรมจิตอาสาพระราชทานให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยตามพระราชโบายและวัตถุประสงค์ของกิจกรรม ทั้งนี้หน่วยทหารในพื้นที่นั้น ๆ จะเป็นผู้รับผิดชอบในการระดมสรรพกำลังประชาชนจิตอาสาสามารถร่วมการปฏิบัติกับกำลังพลจิตอาสาของหน่วยราชการทหารและหน่วยราชการต่าง ๆ การดำเนินการกิจกรรมจิตอาสาพระราชทานทุกหน่วยงาน สามารถริเริ่มกิจกรรมได้เอง แต่ต้องแจ้งการดำเนินกิจกรรมให้ผู้รับผิดชอบทราบเพื่อเตรียมการให้การสนับสนุนตามความจำเป็นและตามความเหมาะสม

๑. คณะกรรมการโครงการจิตอาสา พระราชทานตามแนวพระราชดำริแต่งตั้งขึ้นตามคำสั่งหน่วยราชการในพระองค์ ๙๐๔ ที่ ๔๔/๒๕๖๐ ลงวันที่ ๒๔ ก.ค. ๖๐

๒. คณะกรรมการผู้ประสานงานโครงการจิตอาสา พระราชทานตามแนวพระราชดำริแต่งตั้งขึ้นตามคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ ๓๑๙/๒๕๖๐ ลงวันที่ ๓๐ พ.ย. ๒๕๖๐ มีปลัดกระทรวงมหาดไทยเป็นประธานกรรมการ ปลัดกรุงเทพมหานครเป็นรองประธานกรรมการ ผู้บัญชาการเหล่าทัพ และหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องเป็นกรรมการ มีหน้าที่สนับสนุนและประสานงานการทำหน้าที่กับส่วนราชการในพระองค์ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดทำยุทธศาสตร์และการนำแนวพระราชดำริโครงการจิตอาสาพระราชทานไปสู่การปฏิบัติให้เกิดผลเป็นรูปธรรมตามพระราชโบายและสมพระเกียรติ

ขณะที่ในส่วนภูมิภาค ตามร่างคู่มือแนวทางการดำเนินงานโครงการจิตอาสาพระราชทานตามแนวพระราชดำริได้กำหนดให้ผู้ว่าราชการจังหวัดทำหน้าที่ผู้อำนวยการศูนย์อำนวยการใหญ่โครงการจิตอาสาพระราชทานตามแนวพระราชดำริจังหวัด (ศอญ.จังหวัด) และนายอำเภอทำหน้าที่ผู้อำนวยการศูนย์อำนวยการใหญ่โครงการจิตอาสาพระราชทานตามแนวพระราชดำริจังหวัด (ศอญ.จังหวัด) และนายอำเภอ ทำหน้าที่ผู้อำนวยการศูนย์อำนวยการภาคสนามโครงการจิตอาสาพระราชทานตามแนวพระราชดำริอำเภอ (ศอญ.อำเภอ)

ระยะเริ่มแรก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้มีพระราชปณิธานในการบำเพ็ญประโยชน์พื้นที่ชุมชนโดยรอบพระราชวังดุสิตเป็นการทำความดีด้วยหัวใจถวายเป็นพระราชกุศลแด่พระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตรโดยหน่วยทหารมหาดเล็กราชวัลลภรักษาพระองค์ หน่วยทหารรักษาพระองค์ ข้าราชการบริพารในพระองค์ฯ ร่วมกับประชาชนจิตอาสา **“เราทำความดีเพื่อชาติ ศาสน์ กษัตริย์”** ร่วมกันดูแลและพัฒนารักษาสถานที่จากชุมชนเล็ก ๆ รอบพระราชวังดุสิตขยาย สู่พื้นที่โดยรวมของประเทศในการพัฒนาอย่างมั่นคงและยั่งยืนสืบไป

๓. ความหมายของ “จิตอาสา” และ “เราทำความดี เพื่อชาติ ศาสน์ กษัตริย์”

จิตอาสา (Public consciousness หรือ Public mind) หมายถึง จิตสำนึกเพื่อส่วนรวม เพราะคำว่า “สาธารณะ” คือ สิ่งที่มีได้เป็นของผู้หนึ่งผู้ใดจิตสาธารณะจึงเป็นความรู้สึกถึงการเป็นเจ้าของ ในสิ่งที่เป็นสาธารณะ ในสิทธิและหน้าที่ที่จะดูแล และบำรุงรักษาาร่วมกัน

ราชบัณฑิตยสถาน ให้ความหมายของ “จิตอาสา” “จิต” เป็นคำนาม หมายถึง ใจ สิ่งที่มีหน้าที่รู้ คิด และนึก ส่วนคำว่า “อาสา” หมายถึง เสนอตัวเข้ารับทำ ดังนี้^๒

“จิตอาสา” จึงหมายถึง จิตแห่งการให้ความดีงามทั้งปวงแก่เพื่อนมนุษย์โดยเต็มใจสมัครใจ อิ่มใจ ซาบซึ้งใจ ปิติสุข ที่พร้อมจะเสียสละเวลา แรงกาย แรงสติปัญญา เพื่อสาธารณประโยชน์ในการทำกิจกรรมหรือสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นโดยไม่หวังผลตอบแทน และมีความสุขที่ได้ช่วยเหลือผู้อื่น เป็นจิตที่ไม่นิ่งดูตายเมื่อพบเห็นปัญหาหรือความทุกข์ยากที่เกิดขึ้นกับผู้คน เป็นจิตที่มีความสุขเมื่อได้ทำความดีและเห็นน้ำตาเปลี่ยนแปลงเป็นรอยยิ้ม เป็นจิตที่เปี่ยมด้วย “บุญ” คือความสงบเยือกเย็น และพลังแห่งความดีอีกทั้งยังช่วยลด “อัตรตา” หรือความเป็นตัวตนของตนเองลงได้^๓

จิตอาสา “เราทำความดี เพื่อชาติ ศาสน์ กษัตริย์” หมายถึง ประชาชนทุกหมู่เหล่าทั้งในและต่างประเทศที่สมัครใจช่วยเหลือผู้อื่นยอมเสียสละเวลา แรงกาย แรงใจ และสติปัญญาในการทำงานที่เป็นสาธารณประโยชน์ โดยไม่หวังผลตอบแทนใด ๆ และจิตอาสาตามพระราชโบาย แบ่งเป็น ๓ ประเภท ดังนี้^๔

๑. จิตอาสาพัฒนา : ได้แก่กิจกรรมจิตอาสาพระราชทานที่มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาท้องถิ่นของแต่ละชุมชนให้มีคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมบำเพ็ญ สาธารณประโยชน์ การอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมการอำนวยความสะดวกและความปลอดภัยในการดำรงชีวิตประจำวันการประกอบอาชีพ รวมทั้งการสาธารณสุข ฯลฯ แบ่งตามภารกิจงานเป็น ๘ กลุ่มงาน ดังนี้

๑.๑ จิตอาสาพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง ประชามีสุข หมายถึง กลุ่มงานจิตอาสาที่เข้าร่วมกิจกรรม สาธารณประโยชน์ อาทิ การขุดลอกคูคลอง การดูแลรักษา ความสะอาดเรียบร้อยของศาสนสถาน

^๒ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ฉบับ พ.ศ. ๒๕๕๔, เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในวโรกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ, (๕ ธันวาคม ๒๕๕๔), หน้า ๓๒๔.

^๓ สารานุกรมวิชาชีพครู, จิตอาสา, สารานุกรมวิชาชีพครู เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา, ๒๕๕๔), หน้า ๒๓๓.

^๔ ความรู้เกี่ยวกับจิตอาสา, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://buildings.crru.ac.th/jitarsa/about.php> [๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๔].

หรือสถานที่สาธารณะ การจัดเก็บผักตบชวา การปลูกต้นไม้ รวมทั้งการพัฒนาโครงการต่าง ๆ ที่สร้างความ เป็นอยู่ของ ชุมชนให้เข้มแข็ง ประชาชนมีความสุขอย่างยั่งยืน

๑.๒ จิตอาสางานประดิษฐ์และเผยแพร่งานศิลปะ หมายถึง กลุ่มงานจิตอาสาที่นำ ความรู้ทางด้านศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน/ภูมิ ปัญญาท้องถิ่น มาเผยแพร่ และถ่ายทอดเพื่อให้ประชาชน นำความรู้ที่ได้รับไปพัฒนาให้เป็นประโยชน์ต่อไป

๑.๓ จิตอาสาฝ่ายกิจกรรมการแสดงและนิทรรศการ หมายถึง กลุ่มงานจิตอาสาที่ปฏิบัติงาน สนับสนุนในการจัดงานหรือกิจกรรมการแสดงและมีนิทรรศการ เฉลิมพระเกียรติ เพื่อเผยแพร่ พระราชกรณียกิจและเผยแพร่กิจกรรมจิตอาสาฯ เช่น กิจกรรมการแสดงดนตรีบริเวณพระลาน พระราชวังดุสิต การจัดงานอุ่นไอรัก คลายความหนาว งานเฉลิมศกสุขสันต์มหาสงกรานต์ตำนานไทย เป็นต้น

๑.๔ จิตอาสาฝ่ายแพทย์และสาธารณสุข หมายถึง กลุ่มงานจิตอาสาที่ปฏิบัติงานสนับสนุน และช่วยอำนวยความสะดวกแก่แพทย์ พยาบาล รวมถึงช่วยอำนวยความสะดวกด้านการปฐมพยาบาล เบื้องต้น ตลอดจนส่งเสริมให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจในการดูแลสุขภาพ

๑.๕ จิตอาสาฝ่ายทะเบียนและข้อมูล หมายถึง กลุ่มงานจิตอาสาที่ให้คำแนะนำและอำนวยความสะดวกประชาชนที่มาลงทะเบียนจิตอาสาฯ

๑.๖ จิตอาสาฝ่ายส่งกำลังบำรุงและสนับสนุน หมายถึง กลุ่มงานจิตอาสาที่สนับสนุน อำนวยความสะดวก ดูแลความเรียบร้อย จัดหาหรือบริการอาหาร น้ำดื่ม ให้กับประชาชนที่เข้าร่วมกิจกรรม/ จิตอาสาที่เข้าร่วมปฏิบัติงาน

๑.๗ จิตอาสาฝ่ายประชาสัมพันธ์ หมายถึง กลุ่มงานจิตอาสาที่ช่วยงานประชาสัมพันธ์และให้ บริการข้อมูลการจัดกิจกรรมจิตอาสาฯรวมถึงช่วยดูแลต้อนรับ ประชาชนที่มาเข้าร่วมกิจกรรม

๑.๘ จิตอาสาฝ่ายรักษาความปลอดภัยและจราจร หมายถึง กลุ่มงานจิตอาสาที่สนับสนุนและ ช่วยอำนวยความสะดวกในการสัญจรของประชาชนการแนะนำ เส้นทาง การแจ้งอุบัติเหตุการจราจร ให้เจ้าพนักงานทราบ

๒. จิตอาสาภัยพิบัติ : ได้แก่กิจกรรมจิตอาสาพระราชทานที่มีวัตถุประสงค์เพื่อเฝ้า ตรวจสอบ และเตรียมการรองรับภัยพิบัติทั้งที่เกิดจากธรรมชาติ และเกิดจากสาเหตุอื่น ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อประชาชนในพื้นที่โดยรวมและการเข้าช่วยเหลือบรรเทาความเดือดร้อนของประชาชนจากภัยพิบัติ ดังกล่าว เช่น อุทกภัย วาตภัย อัคคีภัย เป็นต้น

๓. จิตอาสาเฉพาะกิจ : ได้แก่กิจกรรมจิตอาสาพระราชทานที่มีวัตถุประสงค์ให้ปฏิบัติในงาน พระราชพิธี หรือการรับเสด็จ ในโอกาสต่าง ๆ เป็นการใช้กำลังพลจิตอาสาฯร่วมปฏิบัติกับ ส่วนราชการ

ที่เกี่ยวข้องในการช่วยเหลือหรืออำนวยความสะดวกแก่ประชาชนที่มาร่วมงานรวมทั้งการเตรียมการ การเตรียมสถานที่และการฟื้นฟูสถานที่ภายหลัง การปฏิบัติในพระราชพิธี และการเสด็จฯ นั้น ๆ ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย

“จิตอาสา” หมายถึงจิตของคนที่ยุติความเสียสละความร่วมมือร่วมใจในการทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม จะช่วยลดปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม ช่วยกันพัฒนาคุณภาพชีวิต เพื่อเป็นหลักในการดำเนินชีวิต ช่วยแก้ปัญหาและสร้างสรรค์ให้เกิดประโยชน์สุขแก่สังคม เช่น การช่วยกันดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม โดยการไม่ทิ้งขยะลงในแหล่งน้ำ การดูแลรักษาสาธารณสมบัติ เช่น โทรศัพท์สาธารณะ หลอดไฟฟ้าที่ให้ความสว่างตามถนนหนทาง แม้แต่การประหยัดน้ำประปา หรือไฟฟ้า ที่เป็นของส่วนรวม โดยใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่าตลอดจนช่วยกันดูแลรักษาให้ความช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยาก หรือผู้ที่ร้องขอความช่วยเหลือเท่าที่จะทำได้ตลอดจนร่วมมือกันกระทำเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาหรือช่วยกันแก้ปัญหา แต่ต้องไม่ขัดต่อกฎหมายเพื่อรักษาประโยชน์ส่วนรวม^๕

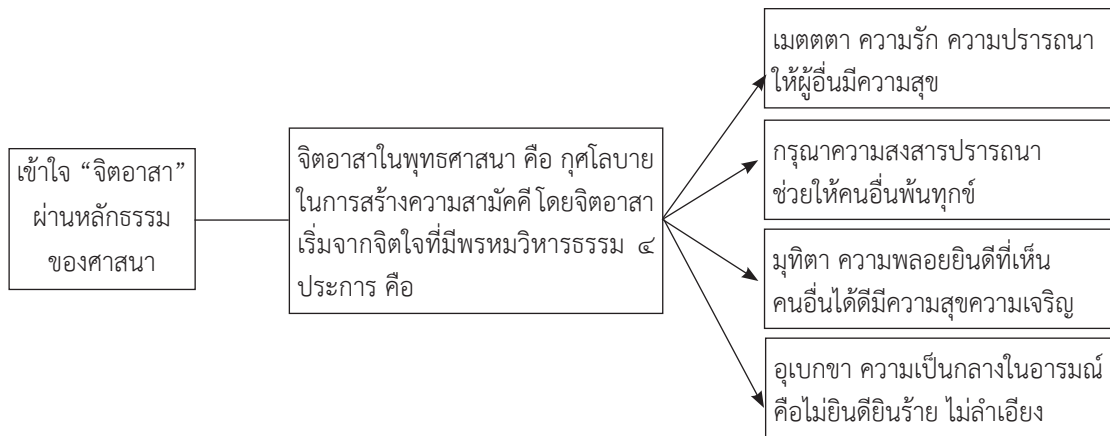
สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ให้ความหมายว่า จิตอาสา คือ การรู้จักเอาใจใส่เป็นธุระและเข้าร่วมในเรื่องของส่วนรวมที่เป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติมีความสำนึกและยึดมั่นในระบอบคุณธรรม และจริยธรรมที่ดีงาม ละอายต่อสิ่งผิดเน้นความเรียบร้อย ประหยัดและมีความสมดุระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ^๖

พระไพศาล วิสาโล กล่าวว่า การที่บุคคลมีจิตอาสา รู้จักการให้ เราก็จะรับด้วยในเวลาเดียวกัน เพราะมักเกิดสิ่งสำคัญกับตัวเรา คือ “ความสุขที่มีมากกว่าการให้ด้วยเต็มไปด้วยความปรารถนาดี ความสุข และความภาคภูมิใจ รวมทั้งยังเป็นการทำให้ชีวิตมีพลังในการสร้างสรรค์สิ่งดี ๆ ให้กับสังคมอีกด้วย” และ “จิตอาสา” ส่วนใหญ่ใช้ความหมายในทางโลก คือ การเป็นอาสาสมัครเพื่อช่วยเหลือส่วนรวมหรือผู้ทุกข์ อย่างไรก็ตามคำว่า ‘จิตอาสา’ ก็มีมิติในทางธรรมด้วย เพราะเกิดจากความเมตตา กรุณา การคิดถึงประโยชน์สุขของผู้อื่น ขณะเดียวกันก็เป็นการลดละตัวตน พุฒได้ว่าจิตอาสาเป็นการปฏิบัติธรรมอย่างหนึ่งในพุทธศาสนา^๗ ดังภาพที่ ๑.๑

^๕ ศูนย์ศึกษาพุทธศาสตร์, จิตอาสากับการพัฒนาประเทศสู่ความมั่นคงอย่างยั่งยืน, (สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ, ๒๕๖๒), หน้า ๑๒-๑๓.

^๖ สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, จิตอาสา, (สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ, ๒๕๖๒), หน้า ๑๔.

^๗ พระไพศาล วิสาโล, จิตอาสา สุขสร้างง่าย ๆ แคลงมือทำ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.visalo.org/columnInterview/jitAsa.htm> [๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๔].

ภาพที่ ๑.๑ “จิตอาสา” ผ่านหลักธรรมของศาสนา

ประเวศ วะสี กล่าวว่า ทุกคนมีเมล็ดพันธุ์แห่งความดีอยู่ในหัวใจ ถ้าหากรดน้ำ พรวนดินให้เหมาะสม จะงอกงามเติบโตออกไปได้ เป็นพลังงานแห่งความกรุณาปราณีที่หลั่งไหลออกมา “การเป็นอาสาสมัครเพื่อเพื่อนมนุษย์ คือ รูปรธรรมของความเมตตา กรุณา เป็นการเชื่อมต่อความเป็นมนุษย์เข้าด้วยกันและทำสิ่งดีงามขึ้นมากมาย”^๔

เป้าหมาย และวัตถุประสงค์ของโครงการจิตอาสาพระราชทาน

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งโครงการจิตอาสาพระราชทานขึ้น เพื่อเป็นการรวมความสมัครสมานสามัคคีของคนไทยทุกคนในการทำกิจกรรมสาธารณประโยชน์ เพื่อพัฒนาพื้นที่ในชุมชนต่าง ๆ ให้มีความเจริญเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนอย่างถาวรโดยมีศูนย์อำนวยการใหญ่โครงการจิตอาสาพระราชทานเป็นผู้ควบคุมกำกับดูแล และให้ผู้ว่าราชการจังหวัดในแต่ละจังหวัดเป็นผู้ให้การสนับสนุน และรวมการปฏิบัติของทุกภาคส่วนในกิจกรรมจิตอาสาพระราชทานให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยตามพระราโชบายและวัตถุประสงค์ของกิจกรรม ทั้งนี้หน่วยทหารในพื้นที่นั้น ๆ จะเป็นผู้รับผิดชอบในการระดมสรรพกำลังประชาชนจิตอาสาสามารถร่วมกันปฏิบัติกับกำลังพลจิตอาสาของหน่วยราชการทหาร และหน่วยราชการต่าง ๆ การดำเนินกิจกรรมจิตอาสาพระราชทานทุกหน่วยงาน สามารถริเริ่มกิจกรรมได้เอง แต่ต้องแจ้งการดำเนินการกิจกรรมให้ผู้รับผิดชอบทราบ เพื่อเตรียมการให้การสนับสนุนตามความจำเป็นและตามความเหมาะสม

^๔ ประเวศ วะสี, จิตอาสา, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.google.com> [๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๔].

ประเภทของกิจกรรมจิตอาสาพระราชทาน

กิจกรรมจิตอาสาพระราชทานแบ่งเป็นสามประเภท คือ จิตอาสาพัฒนา จิตอาสาภัยพิบัติ และ จิตอาสาเฉพาะกิจ มีรายละเอียดในการปฏิบัติกิจกรรม ดังนี้^๙

๑. จิตอาสาพัฒนาได้แก่กิจกรรมจิตอาสาพระราชทานที่มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาท้องถิ่นของแต่ละชุมชนให้มีคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์การอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การอำนวยความสะดวก และความปลอดภัยในการดำรงชีวิตประจำวัน การประกอบอาชีพรวมทั้งการสาธารณสุข

๒. จิตอาสาภัยพิบัติได้แก่กิจกรรมจิตอาสาพระราชทานที่มีวัตถุประสงค์เพื่อเฝ้าตรวจ และเตรียมการรองรับภัยพิบัติทั้งที่เกิดจากธรรมชาติและที่เกิดจากสาเหตุอื่น ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อประชาชนในพื้นที่โดยรวม และการเข้าช่วยเหลือบรรเทาความเดือดร้อนของประชาชนจากภัยพิบัติดังกล่าว เช่น อุทกภัย วาตภัย อัคคีภัย

๓. จิตอาสาเฉพาะกิจ ได้แก่ กิจกรรมจิตอาสาพระราชทานที่มีวัตถุประสงค์ให้ปฏิบัติในงานพระราชพิธีหรือการรับเสด็จในโอกาสต่าง ๆ เป็นการใช้จ่ายพลังจิตอาสาปฏิบัติหน้าที่ร่วมกับส่วนราชการที่เกี่ยวข้องในการช่วยเหลือหรืออำนวยความสะดวกแก่ประชาชนที่มาร่วมงาน รวมทั้งการเตรียมการ การเตรียมสถานที่ และการฟื้นฟูสถานที่ภายหลังการปฏิบัติในพระราชพิธีและการเสด็จนั้น ๆ ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย

คุณสมบัติเบื้องต้นของจิตอาสา

คุณสมบัติเบื้องต้นของจิตอาสา “เราทำความดีด้วยหัวใจ” มีดังนี้

๑. ไม่มีผลประโยชน์แอบแฝง
๒. ไม่เบียดบังเวลาราชการ
๓. ไม่เสียการเรียน

คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของจิตอาสา “เราทำความดีด้วยหัวใจ” มี ๗ ประการ ดังนี้

๑. มีความซื่อสัตย์เสียสละ อดทน คำนึงถึงผลประโยชน์ของส่วนรวมมากกว่าผลประโยชน์ของตนเอง
๒. มีศีลธรรม รักษาความสัตย์หวังดีต่อผู้อื่น เผื่อแผ่และแบ่งปัน
๓. มีวินัยและความรับผิดชอบ เคารพกฎหมายบ้านเมือง

^๙ ประเภทของกิจกรรมจิตอาสาพระราชทาน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://buildings.crru.ac.th/jitarsa/about.php> [๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๔].

๔. มีกิริยา วาจา สุภาพเรียบร้อย
๕. ไม่ดื่มสุราหรือใช้สารเสพติดอื่นใดในขณะที่ปฏิบัติงาน
๖. มีจิตใจเข้มแข็งและมีทัศนคติที่ดีในการปฏิบัติงานเพื่อส่วนรวม
๗. รักษาวัฒนธรรมประเพณีไทยอันดีงาม ผู้น้อยรู้จักการเคารพผู้ใหญ่

ข้อพึงปฏิบัติของกำลังพลจิตอาสา

๑. กำลังพลจิตอาสาพระราชทาน เป็นบุคคลที่สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานให้มาปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเสียสละ เพื่อบำเพ็ญสาธารณประโยชน์เพื่อส่วนรวมตามวัตถุประสงค์ ไม่ประพฤติปฏิบัติไปในทางที่อาจก่อให้เกิดความเสื่อมเสียต่อภาพลักษณ์และอาจจะมีข้อครหาได้ เช่น การเรียกรับเงินโดยอ้างกิจกรรมจิตอาสา การเรียกร้องและแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตน หรือเพื่อบุคคลบางกลุ่มตลอดจนไม่ยุ่งเกี่ยวกับกิจกรรมทางการเมือง

๒. เครื่องแบบของกำลังพลจิตอาสาพระราชทาน ประกอบด้วยหมวกและผ้าพันคอจิตอาสาพระราชทาน และบัตรประจำตัวกำลังพลจิตอาสาซึ่งควรนำติดตัวมาด้วยทุกครั้งในการร่วมกิจกรรม

๓. ไม่ควรนำกำลังพลจิตอาสา ไปปฏิบัติภารกิจในกิจกรรมอื่นนอกจากประเภทจิตอาสา ๓ ประเภทข้างต้น

๔. สมาชิกกำลังพลจิตอาสาพระราชทาน ต้องช่วยกันตรวจสอบและตักเตือนการปฏิบัติของเพื่อนสมาชิกกำลังพลจิตอาสา ตามข้อพึงปฏิบัติที่ได้กล่าวไปแล้ว

ความสำคัญของจิตอาสา

ความสำคัญของการมีจิตสำนึกสาธารณะที่สามารถปลูกฝัง ส่งเสริมหรือพัฒนาให้เด็กมีจิตสำนึกด้านสาธารณะด้วยวิธีการต่าง ๆ ซึ่งจะทำให้เด็กมีจิตใจที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมก่อนประโยชน์ส่วนตน ทั้งยังอาสาดูแลรับผิดชอบสมบัติส่วนรวม มีการใช้สมบัติส่วนรวมอย่างเห็นคุณค่าและทะนุถนอม รู้จักการแบ่งปันโอกาสในการใช้ของส่วนรวมให้ผู้อื่น ดังนั้นเมื่อเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ปัญหาเรื่องการเอารัดเอาเปรียบคนอื่น ปัญหาการทำลายสาธารณสมบัติต่าง ๆ จะลดลง

นอกจากนี้ด้านการเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน และประโยชน์พวกพ้องก็จะลดน้อยลงจนนำมาสู่สังคม ประเทศชาติที่พัฒนาดีขึ้น แล้วก็ยังทำให้บุคคลที่มีจิตอาสา นั้นมีความสุขในชีวิตและจิตอาสาพัฒนา กิจกรรมจิตอาสาพระราชทานที่มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาท้องถิ่นของแต่ละชุมชนให้มีคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ การอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การอำนวยความสะดวกและความปลอดภัยในการดำรงชีวิตประจำวัน การประกอบอาชีพ รวมทั้งการสาธารณสุข แบ่งตามภารกิจงานเป็น ๘ กลุ่มงาน คือ

๑. จิตอาสาพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง ประชามีสุข
๒. จิตอาสางานประดิษฐ์และเผยแพร่งานศิลปาชีพ
๓. จิตอาสาฝ่ายกิจกรรมการแสดงและนิทรรศการ
๔. จิตอาสาฝ่ายแพทย์และสาธารณสุข
๕. จิตอาสาฝ่ายทะเบียนและข้อมูล
๖. จิตอาสาฝ่ายส่งกำลังบำรุงและสนับสนุน
๗. จิตอาสาฝ่ายประชาสัมพันธ์
๘. จิตอาสาฝ่ายรักษาความปลอดภัยและจราจร

จิตอาสา นับเป็นคุณธรรมประการหนึ่งที่สังคมปรารถนาให้สมาชิกของสังคมยึดถือเป็นคุณธรรมที่กล่าวถึงสำนึกของบุคคลที่มีต่อสังคมส่วนรวมที่แสดงออกซึ่งพฤติกรรมอาสาทำประโยชน์ช่วยเหลือผู้อื่นและสังคมโดยไม่หวังผลตอบแทน ปัจจุบันสังคมไทยคาดหวังว่า จิตอาสาจะเป็นคุณธรรมที่สมาชิกยึดมั่นไม่ว่าจะมีบทบาทอยู่ส่วนใดของสังคม ทั้งสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษาและองค์กรต่าง ๆ ที่บุคคลเป็นสมาชิก อย่างไรก็ตามได้มีผู้กล่าวถึงความสำคัญของการมีจิตอาสาไว้อย่างน่าสนใจ

๑. แรงจูงใจและลักษณะการทำงานจิตอาสา

ปัจจัยหรือแรงจูงใจภายนอก

๑.๑ อิทธิพลหรือการสนับสนุนของครอบครัว ประสบการณ์ในการช่วยเหลือสังคม ได้รับการชักชวน

๑.๒ เคยศึกษาเกี่ยวกับวิชาการบริการชุมชน

๑.๓ เข้าร่วมพิธีการทางศาสนาที่มีความเชื่อมโยงกับการเป็นอาสาสมัคร

๑.๔ เชื่อว่าปัญหาสังคมแก้ปัญหาได้ด้วยอาสาสมัคร

ปัจจัยหรือแรงจูงใจภายใน

๑.๕ สงสารเห็นใจผู้ตกทุกข์ได้ยาก

๑.๖ มีความคิดว่าการเป็นอาสาสมัครเป็นสิ่งสำคัญสำหรับตน

๑.๗ เชื่อว่าเมื่อช่วยผู้อื่น ผู้อื่นก็จะช่วยเหลือตน

๑.๘ สังคมจะดีขึ้นถ้าผู้คนสนใจ

๑.๙ รู้สึกดีขึ้นเมื่อให้ความใส่ใจผู้อื่น

๒. ลักษณะของการทำงานจิตอาสา

๒.๑ งานที่ทำเพื่อช่วยเหลือหรือเป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นหรือส่วนรวม อันเกิดจากการเสียสละโดยสมัครใจของอาสาสมัคร โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน

๒.๒ ลักษณะของงานจิตอาสา มีความหลากหลาย ขึ้นอยู่กับบทบาทหน้าที่ที่ต้องการช่วยเหลือจากอาสาสมัคร

๒.๓ ด้านสังคมสงเคราะห์ ด้านการแก้ปัญหาสังคม ด้านการพัฒนาสังคม เช่น การช่วยเหลือผู้ประสบภัยต่าง ๆ การใช้ความคิด การใช้กำลังกายหรือแรงงาน และด้านกำลังทรัพย์

๓. หลักการทำงานจิตอาสา

๓.๑ อาสาสมัครต้องมีจิตวิญญาณของอาสาสมัคร อันเกิดจากความสำนึกและความรับผิดชอบต่อผู้อื่นและสังคม

๓.๒ สมัครใจเพื่อประโยชน์แก่ประชาชน สังคมและประเทศชาติ โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน

๓.๓ เป็นผู้มีความอดทนโดยยึดประโยชน์ส่วนรวมเหนือประโยชน์ส่วนตัว ทำงานด้วยความเสียสละ กระตือรือร้น เอื้ออาทร บริสุทธ์ใจ มีความศรัทธามุ่งมั่นที่จะช่วยเหลือหรือบำเพ็ญประโยชน์เพื่อผู้อื่น

๓.๔ ทำงานด้วยปัญญา มีทักษะ ความรู้ที่จำเป็นต่อการทำงานอาสา ทั้งความรู้ในหน้าที่และความรู้ทั่วไป

๓.๕ ประพฤติตนอยู่ในจริยธรรมอันดี เคารพกฎระเบียบของหน่วยงานอาสาสมัครและบ้านเมือง มีบุคลิก ลักษณะการวางตนที่เหมาะสม

๓.๖ มีสุขภาพที่ดีทั้งร่างกายและจิตใจ และมีคุณธรรมที่สำคัญ คือ พรหมวิหาร ๔ สังคหวัตถุ ๔ และมีความอดทนและความจริงใจ

ปัญหาและอุปสรรคของการทำงานจิตอาสา

๑. ปัญหาและอุปสรรคของการทำงานจิตอาสา มีดังนี้

๑.๑ อาสาสมัครขาดความรับผิดชอบ/ขาดจิตสำนึก/ขาดความมั่นใจ ท้อแท้ ท้อถอย/ขาดความรู้ทางเศรษฐกิจ (กรณีที่เป็น)/มีความเฉื่อยชาไม่พัฒนา และปรับปรุงบทบาทของตนเอง/อาสาสมัครขาดความรู้ ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่และแนวทางการปฏิบัติของตน

๑.๒ งานอาสาสมัคร ขาดอุปกรณ์ในการทำงาน/ขาดการประชาสัมพันธ์/ขาดความร่วมมือจากหน่วยงานของรัฐและไม่ให้ความสำคัญกับผู้ปฏิบัติงานอาสาสมัคร/ไม่มีกฎหมายคุ้มครองและสวัสดิการ เพื่อเป็นขวัญและกำลังใจ/ไม่มีศูนย์กลางในการประสานงานต่าง ๆ ของอาสาสมัคร

๒. ประโยชน์และคุณค่าการทำงานของจิตอาสา

ประโยชน์ต่อสังคม ประเทศ

๑. ประเทศที่มีจำนวนประชากรอาสาสมัครมาก แสดงให้เห็นว่าประเทศชาติมีประชากรที่มีคุณภาพที่เข้าใจถึงปัญหาของประเทศชาติ และพร้อมที่จะมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาอย่างจริงจังและจริงจัง ประชาสังคมที่มีผู้คนที่ให้ความสำคัญในเรื่องสิทธิและหน้าที่ ของการพลเมืองที่ดี

๒. อาสาสมัครเป็นทรัพยากรที่สำคัญของประเทศชาติในการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ของสังคม โดยรวม ก่อให้เกิดบรรยากาศของความเอื้อเฟื้อช่วยเหลือและความมีน้ำใจ ทำให้สังคมน่าอยู่และสงบสุขตามสมควร

๓. การพัฒนาจิตอาสา

๑. อาศัยองค์ความรู้และกระบวนการที่มีประสิทธิภาพในการปลูกฝังและเสริมสร้าง บริหารจัดการ เพื่อพัฒนาจิตอาสาให้เกิดขึ้นแก่บุคคลทั่วไป เยาวชน และอาสาสมัคร

๒. สถาบันการศึกษา หรือองค์กร หรือสถาบันทางสังคมอื่น ๆ ควรมีบทบาทสนับสนุนและสร้างบรรยากาศให้เยาวชน หรือประชาชนเกิดการรวมตัว เพื่อการทำประโยชน์ส่วนรวม หรือการเปิดโอกาสให้ทำความดีหรือทำประโยชน์แก่ผู้อื่น หรือสังคม ให้สัมผัสปัญหาและความทุกข์เดือดร้อนของคนในสังคม เห็นความสำคัญของส่วนรวมเกิดความเห็นใจ เมตตา กรุณาและการนำไปสู่การมีจิตอาสา

ภาพที่ ๑.๒ จิตอาสา

จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับจิตอาสาสามารถสรุปได้ว่า จิตอาสา คือ จิตสำนึก (Conscious) เป็นการตระหนักรู้ตัว หรือเป็นจิตส่วนที่รู้ตัว รู้ว่าทำอะไร อยู่ที่ไหน เป็นอย่างไร ซึ่งเป็นการตระหนักรู้ ตนที่จะทำอะไรเพื่อเห็นแก่ประโยชน์เพื่อส่วนรวม เป็นความรู้สึกถึงการเป็นเจ้าของในสิ่งที่เป็นสาธารณะ ในสิทธิและหน้าที่ที่จะดูแลและบำรุงรักษาร่วมกัน คนที่มีจิตสาธารณะมักเอาใจใส่เป็นธุระและเข้าร่วม กิจกรรมของส่วนรวมที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น ต่อสังคม ต่อประเทศชาติมีสำนึกและยึดมั่นในระบบ คุณธรรม และจริยธรรมที่ดีงาม ไม่นิ่งดูตาย หากเห็นว่าตนจะทำอะไรที่จะเป็นประโยชน์ต่อสังคม ส่วนรวมได้แม้จะเพียงเล็กน้อยก็จะทำอันสอดคล้องกับค่านิยมหลักของคนไทย ตามนโยบายของ คสช. และหลักคุณธรรมพื้นฐาน ๘ ประการรวมถึงความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และความเสียสละอันเป็นคุณธรรม สำคัญ ที่คนในสังคมควรยึดถือและนำมาปฏิบัติร่วมกัน เพราะจะช่วยให้สังคมไทยอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ประเทศชาติเกิดความมั่นคงอย่างยั่งยืน

บรรณานุกรม

- ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ฉบับ พ.ศ. ๒๕๕๔**. เฉลิมพระเกียรติพระบาท สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในวโรกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ, (๕ ธันวาคม ๒๕๕๔).
- ศูนย์ศึกษายุทธศาสตร์. **จิตอาสากับการพัฒนาประเทศสู่ความมั่นคงอย่างยั่งยืน**. สถาบันวิชาการ ป้องกันประเทศ, ๒๕๖๒.
- สารานุกรมวิชาชีพครู. **จิตอาสา**. สารานุกรมวิชาชีพครู เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา, ๒๕๕๔.
- สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ. **จิตอาสา**. สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ, ๒๕๖๒.
- ความรู้เกี่ยวกับจิตอาสา. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://buildings.crru.ac.th/jitarsa/about.php> [๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๔].
- ประเภทของกิจกรรมจิตอาสาพระราชทาน**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://buildings.crru.ac.th/jitarsa/about.php> [๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๔].
- ประเวศ วะสี. **จิตอาสา**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.google.com> [๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๔].
- พระไพศาล วิสาโล. **จิตอาสา สุขสร้างง่าย ๆ แค่งมือทำ**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.visalo.org/columnInterview/jitAsa.htm> [๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๔].